

СОЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ ХХ СТ.

Любов* БОСА

За природніх умов розвитку покоління, що тісно пов'язане з попереднім та наступним, у традиційному ключі засвоює та транслює програму етносоціального успадкування, яка виражається в особливій сценарній формі через певну систему ідеалів, настанов та стереотипів, що відбивають наступність поколінь. Звичаєво-обрядова сфера в цілому виконувала важливі соціальні функції, щоденно згуртовуючи громаду, включаючи всі вікові і соціальні групи населення в один "космотворчий процес", сприяла етнокультурній трансмісії, виступаючи однією з форм самоорганізації і самозбереження громади. Важливою є роль національної культури як фундаменту успішної соціалізації особистості. В цьому зв'язку механізм інкультурації відповідає за інтеріоризацію продуктів даної культури і вироблення певного емоційного ставлення до її елементів: традиції, звичаїв, міфів, історичних подій, персонажів, фольклору. Саме такі соціальні емоції спрямовують процес соціалізації в потрібне русло, інтеріоризуючи одні елементи культури і відштовхуючи інші.

Відповідь на питання, якою має стати молода людина, що належить до тієї чи іншої спільності засвідчує і розкриває специфіку центральних ціннісних орієнтацій соціуму. У кожного етносу існували свої уявлення про ідеальну людину, нормативний базовий образ (за І. Коном). Саме він і був головною метою народного виховання. Цей образ пропагувався у традиційних сімейних і календарних обрядах, фольклорі, повчаннях, розмовах. Відповідно основна роль у відтворенні етносу належала міжпоколінній, діахронній етнокультурній інформації, першим і головним носієм якої виступала родина, задаючи програму етнокультурного успадкування.

Розглядаючи проблеми соціалізації молоді 20–30-х років ХХ ст. в контексті міжпоколінної трансмісії культури, відзначимо ак-

тивні трансформаційні процеси, що відбулися у зв'язку зі змінами форм соціалізації.

Тоталітарна форма соціалізації замінила традиційну модель адаптаційного характеру, в якій інкультураційний сценарій будувався на тисячолітній звичаєво-обрядовій системі і передавався через найголовніших культурних агентів: сім'ю, громаду і її складову — молодіжну громаду.

У новому сценарії з виразними привнесеними ідеологічними ознаками свідомо було порушено механізм трансляції соціокультурного досвіду і традиції з покоління в покоління, а відповідно послаблювалась родова й історична пам'ять. Найбільшого удару у 20–30-х роках, за даними численних джерел, зазнали найважливіші носії етнічної інформації — традиційна українська родина та громада. Відтак, на нашу думку, держава стала претендувати на головну соціалізуючу роль у новоствореному суспільстві — цей сценарій набув ідеологічних рис, куди внесено було найхарактерніші його ознаки — десакралізацію звичаєво-обрядової сфери та відповідної перерваності спадкоємності — провокація конфлікту поколінь.

Для того, щоб проаналізувати особливості процесу соціалізації української молоді та простежити динаміку суспільного ідеалу в ХХ ст., розглянемо передусім масив даних щодо змін та нововведень, які реалізовувались у перші роки радянської влади на Україні через трансформації у вихованні та обрядовій сфері, як найважливіших аспектів функціонування соціуму та символізації дійсності.

Джерельна база надає нам широкі можливості через численні документи, публіцистичну та художню літературу, матеріали ЗМІ та свідчення очевидців виділити найхарактерніші чинники ослаблення впливу батьків і посилення конфліктності при формуванні світогляду нового покоління:

— наявність в 1917–1985 рр. політичного режиму, що претендував на заміщення конфесійної релігійності особливим видом світської віри в партію і її особливу ідеологічну роль;

* У журналі "Народна творчість та етнографія" (№ 3, 2005, с. 105) Любов Боса помилково зазначена як Людмила Боса. Редакція просить вибачення за недогад.

— конкурування державної системи із суспільними інститутами сім'ї та церкви.

Одним з найпоширеніших ідеалів в Україні, як складової СРСР, у XX ст. — став образ “радянської людини”, “будівника комунізму”, людини відмінної від усіх інших на землі і від тих, українців, що жили тут раніше. На офіційному рівні цей ідеал був закріплений у “Моральному кодексі будівника комунізму”. Мотивація радянських людей до створення людини нового типу підтримувалася певною системою впливу. В перші роки радянської влади покладалася надія на психоаналіз і різні варіанти поєднання психології з марксизмом. Пізніше ідеологи звернулися до методів більш приземлених — до контролю за кожною людиною, що здійснювався через систему навчання (ясла — дитячий сад — школа — вуз), армію, міліцію, органи державної безпеки.

Поведінкова психологія, котра суворо дотримувалася позитивістського канону, довгий час намагалася виконати соціальне замовлення на формування керованого суб'єкта з певним набором властивостей. Ця лінія простежувалася в біхевіоральному підході Уотсона і Скіннера і напрямах, що виростили у радянській психології періоду, коли створення суспільства нового типу припускало і цілеспрямоване формування “нової людини”. Подібне замовлення передбачає формування особи, в якій відсутні глибинні структури, що визначають самобутність людини. На відміну від антропологічних рефлексій кінця XIX—XX ст. вітчизняних культурних діячів, тоталітарна практика більшовизму розглядає виховання як таку соціальну практику, де активна роль відводиться “працівникам ідеологічного фронту”, а сам вихованець перетворюється на предмет соціально-педагогічного експериментування.

Тож у 20—30-ті роки поширились педагогічні технології засновані на ідеях рефлексології. Така спрямованість активно заохочувалась урядом. Згідно цього підходу індивідуальні прояви особистості, як і явища соціального життя, є системою рефлексів. Комплекси рефлексів — інстинкти розкриваються під впливом зовнішніх факторів. Змінюючи ці фактори, рефлексологи розраховували на підсилення реакцій організму, необхідних для суспільного розвитку. Звідси во-

ни вважали можливим придушення соціально-шкідливих реакцій та стимулювання потрібних. Така універсальна технологія, модифікована в подальшому залежно від конкретних завдань виховання, мала допомогти виконати державне замовлення на формування людини нового типу. [1, 322.].

Необхідними були принципово новий зміст, методи і форми навчально-виховної роботи, здатні за найкоротший термін реалізувати дані технології на рівні нормативних реакцій. Згідно нових завдань вводилися нові політизовані форми виховання. М. Скрипник у своїй доповіді на Всеукраїнському з'їзді сільських політосвіт накреслив нагальні завдання політосвіти для молоді: “Політосвітробота повинна поглибити класовий пролетарський світогляд серед трудящих мас, — а це означає, що до плану своєї роботи вона мусить внести боротьбу з ідеалістичним світоглядом, боротьбу з релігією, яка є основою цього світогляду, боротьбу зі старим побутом та забобонами, що зв'язані з ним. Зрештою політосвітробота повинна відмовитися від позицій “аполітичності” і “культурництва” [3, ч. 5]. У свою чергу теоретики-гуманітарії того часу завдання мистецтва і художньої культури в цілому вбачали в тому, щоб “підготувати такий людський матеріал, який був би здатним до дальшого розвитку в бажаному напрямі” [4, с. 46—57].

На всіх рівнях цілеспрямовано відпрацьовувався складний соціо-психологічний механізм для ефективного привнесення нових ідеологічних змістів у соціум як способу кодування, нової символізації часу та простору, які мали замінити традиційні форми сімейно-релігійної соціалізації дітей і молоді. Що стосується XX сторіччя СРСР був світом, багато в чому діаметрально протилежним іншим країнам. Якщо дані католицьких і протестантських країн говорять про сім'ю як про світ релігійного солідаризму перед лицем зовнішніх небезпек і зовнішніх конфліктів, то дані щодо радянської сім'ї свідчать про свідомо спровоковане руйнування зв'язків між поколіннями в ідеологічній війні нетерпимостей. В українських сім'ях до останнього часу релігійні уподобання були “рішеннями”, що найчастіше приймалися на фоні активного міжпоколінного конфлікту — світоглядного, поведінкового, соціального, професійного, психологічного та ін.

Атеїстична політика радянського режиму, вважала солідарність поколінь живильним середовищем збереження і передачі "релігійних забобонів". "Боротьба з пережитками минулого" вже з 1920-х років спрямована на вихід інтересів як чоловіків, так і жінок за межі сім'ї, за межі "побуту" на фабрику, в колгосп, в суспільне життя, навіть у культуру і мистецтво, якщо вони позарелігійні [5]. Сім'я виконувала демографічну функцію, але виховання дітей в ідеалі треба було перенести в індоктриноване середовище ясел, садів і шкіл.

Керівництво Наркомосу вважало, що сім'я негативно впливає на нове виховання дитини. В тезах доповіді Г. Е. Гринька на I-й загально-російській нараді з питань освіти від 17.10.1920 р. підкреслювалося, що "незмінно поширюється процес розкладу сім'ї та участі її як джерела виховного впливу". Як альтернатива сім'ї і традиційній школі масово запроваджуються дитячі будинки, які мали служити "маяком соціального виховання". Всі інші установи: дитячі садки, школи, клуби, — вважались установами перехідного типу, які мали орієнтуватися на дитячий будинок і організуватися за типом комуни. Подібним чином було організовано восени 1921 року в селі Дмитрівка (нині Знаменський район Кіровоградської області) дитячий будинок на 100 дітей, а пізніше створено сільський осередок "Друг дітей". [6, 309].

Дане завдання Наркомос України вважав стратегічним та перспективним. Тільки відсутність економічних і професійних можливостей перешкодила повному виключенню виховання дітей із сімейної повсякденності.

Руйнування духовних засад родини велося поруч з насадженням воєвничого атеїзму, у зв'язку з чим в адміністративно-партійному порядку переслідувалися родини, що вдавалися до ритуалів хрещення дитини, шлюбів у церкві, похоронів з участю священника. Робилися також спроби все це підмінити штучними сурогатами "радянської" обрядовості.

Обрядова основа традиційного суспільства висміювалась, піддавалась знущанню, підкреслювалась її беззмістовність. Принизливе ставлення до представників старшого покоління відбивалось у художніх та публіцистичних текстах того часу, як це, наприклад,

видно з текстів у збірнику Ф. Малова "Наше время в народном песенном творчестве":

Живем, живем, не маємся, над старим
насмехаємся.
А теперя, што за жись, — свобода, дольше
продержись.
Старики вы, старики, старье вы черти,
Полезайте на полати, дожидайтесь смерти.

Мова символів і алегорій у перших радянських святах спрямовувалась на показ негативних персонажів у масових інсценізаціях: піп — золотий хрест, куркуль — золотий гаманець, банкір — золоті ланцюги та ін. [22, 6].

У багатьох селах і містечках України комсомольцями створювались атеїстичні гуртки та осередки "Воєвничих безвірників", які вели активну антирелігійну пропаганду серед усіх верств населення. Так у селищі Олександрівка у 1925 році був створений осередок, який уже в 1929 р. об'єднував до 1000 чоловік [7, 57]. В селі Велика Виска спілка "Безвірник" налічувала до 300 чоловік. Результатів діяльності не прийшлося довго чекати. Вже у січні 1930 р. загальні збори жителів села ухвалили закрити церкву і передати дзвони для потреб індустріалізації країни [8, 399].

Становище всіх релігійних організацій кардинально змінилося внаслідок відокремлення Церкви від держави: Декрети: "Про відокремлення Церкви від держави і школи від Церкви" від 20 січня 1918 р., "Про громадянський шлюб" від 14 грудня 1917 р. Хоча свобода совісті і була задекларована в Основному Законі РСФСР від 10 червня 1918 р., проте її принципи реально не гарантували ні громадянських прав віруючих, ні права на вільне відправлення культів. Згідно з декретами радянської влади, Церкві було заборонено брати участь в усіх сферах державного і суспільного життя. Значну частину священників було репресовано, а культові споруди пограбовано. Новою владою було прийнято ряд декретів, які обмежили діяльності релігійних організацій. Були створені спеціальні "ліквідаційні комісії" — трійки (до яких активно залучали комсомольців), які активно брали участь у цьому процесі. [12, 94].

Від учителів сільських шкіл у довоєнні роки вимагалась постійна атеїстична пропаганда серед учнів. Відкрито засуджувалась

релігійність їх батьків. За свідченням інформаторів наслідком цих бесід були численні суперечки дітей з батьками та випадки нищення підлітками домашньої релігійної атрибутики — зафарбовування та виколовання очей на іконах, виривання сторінок з релігійних книг тощо (Г. Ткаченко, 1928 р. н., с. Білозерне, Кіровоград. обл.).

Досить інформативними є частівки 20–30 років, привнесені в українські села комсомольцями-красноармійцями:

Надо, надо, девушка, надо измениться:
Крест на шею не носить, Богу не молиться.
Комсомольца полюбила, сразу изменилася, —
Все иконы порубила, разу не молилася.
(М. Троян, с. Верблужка, 1908 р. н.).

Тож майже до 90-х років ХХ ст. здійснювався наступ радянської влади на релігійну ідеологію, як на головну перешкоду, що заважала вихованню “нової” людини. Очевидно, що саме в 20-х роках ХХ ст. був спровокований радянською владою конфлікт поколінь, який деформував традиційну соціалізацію і зруйнував цілісну тканину української традиційної обрядової культури.

Про розгортання “соціалістичної” обрядовості, як керованого засобу внесення нового ідеологічного змісту у соціум, В. Ленін зазначав “Ми не повинні стояти, склавши руки і давати можливість хаосу розвиватися куди завгодно. Ми маємо планомірно керувати цим процесом і формувати його результати” [8, 50–58].

З початку 20-х років держава активно почала формувати матеріалістичний світогляд “нової людини”. Одним з перших завдань стало — змістити світоглядні акценти традиційних свят і виключити релігійний елемент. Тож здійснювалось переосмислення традиційних календарних обрядів. Відтак було розроблено систему атеїстичних заходів перед усіма релігійними святами. Зокрема, з публікації в газеті “Комсомолець України бачимо, що напередодні Різдва комсомольські осередки проводили активну пропагандистську роботу в хатах-читальнях. А в день цього релігійного свята почали організовувати масові гуляння з гармошкою, піснями, катанням з гір, каруселі, спортивні змагання [7, 13.12.1927].

В рамках антирелігійної кампанії “комсомольського різдва” у містах і селах влаштовувались молодіжні обходи з виконанням “червоних” колядок і щедрівок присвячених революції та грандіозним соціальним перетворенням. Одразу після громадянської війни “червоні” колядники на Україні почали збирати кошти і продукти на різноманітні громадські потреби (у фонд допомоги потерпілим від неврожаю у Росії, для потреб Червоної Армії тощо). У пресі напередодні Різдва можна було зустріти і такі заклики: “Гей, юнаки! Колядуйте та голодних нагодуйте!” [11].

По селах комсомольці-активісти співали “червоні колядки”:

Колядин, колядин — незаможній я син.
Куркулі тікайте та книші ховайте [29, 181].
Нова радість стала, яка не була:
Комунари в Сільмаштресті трактори
придбали [1, 5].
Там де цар родився, з панями здружився,
Ой там Ленін з робочими народу
з’явився [12, 35].

Але “червоне колядування” проіснувало недовго. Воно не стало масовим і не закріпилося в побуті. Подібне сталося й з деякими іншими обрядами, оскільки новий соціальний зміст пролетарських обрядів “не міг знайти своєї адекватної форми” [9, 116], святкування зводилось до використання звичних прийомів масових громадсько-політичних заходів.

Аналізуючи прорахунки в боротьбі з релігійними пережитками, “Комсомольська правда” пропонувала уважно підходити до народних традицій, уміло використовувати їх для виховання молоді. Тож і радили: якщо в купальському святі вилучити релігійний елемент і провести відповідну підготовку, то “у результаті вийде веселе і корисне народне святкування” [10, 6.08.1926].

В 30-і роки, в боротьбі зі старою релігійною системою свят було запроваджено нову традицію зустрічі Нового року виробничими звершеннями і перемогами молодих. При цьому були зовсім усунуті і потрапили під заборону традиційні світоглядні мотивації Різдва. Тепер радянська молодь звітувала наприкінці року комуністичній партії й урядові високими показниками продуктивності праці, стахановськими вахтами, пуском нових заводів і електростанцій. Газета “Правда” 31 грудня

1933 р. повідомляла, про трудові досягнення Дніпропетровських сталеварів, шахтарів Донбасу, Горлівських хіміків, Київських кондитерів. Виявами цієї традиції як і в 30-ті роки були новорічні рапорти молоді, запалення новорічної зірки на копрі передової шахти, підведення підсумків соцзмагання на новорічному вечорі, поздоровлення Дідом Морозом та Снігуронькою ударників виробництва, символічні акти передачі трудової естафети від Старого року Новому тощо.

Так фіксувалася нова точка відліку часу. Адже календарні свята для будь-якого соціуму завжди були сакральними. Тому всі значні суспільно-політичні і релігійні зміни разом з відкиданням колишніх святинь супроводжувалися також повною або частковою відмовою від колишнього календаря. Так було у Візантії з юліанським календарем, з витісненням східно-слов'янського календаря на Русі, із введенням нових календарів після Французької революції 1789 року, в Росії під 1700 рік (початок року перенесений на січень), та після жовтневого перевороту 1917 року. Взагалі календар визначав суспільне і релігійне життя громади. Його сакральність підкріплюється священним характером свят, що відзначаються шануванням святих буквально щодня. Відбувається і зворотний процес: фіксація в календарі події додає йому значимості, освячує його. Це розуміли радянські пропагандисти, заповнюючи календар іменами і віхами, які були важливими для радянської ідеології.

Так в селі Злинка запроваджено нові обряди: 8.07.1925 — “День першого снопа”, а 11.10.1925 — урочисті Зорини. Нові революційні свята колгоспники зустрічати переважно трудовими досягненнями. На честь 12-річчя Жовтня активістами Злинка була організована червона валка з 350 пудів зерна, яку направили на урочистий мітинг в Єлисаветград [34, 64]. Подібні ювілейні акції на допомогу проти капіталу: для “червоного флоту”, “червоного війська” “червоного госпіталя”, “тижні допомоги червоному фронту” та ін. організовувались комсомольцями на всій території України.

Новий спосіб життя зумовлював виникнення таких форм масової роботи з молоддю як революційно-агітаційні інсценізації, мітинги, спектаклі, концерти, агітсуди, політкарнавали,

перформанси тощо. Організатори дійств помітили, що масовість свят активно впливала на почуття та емоції насамперед молодих людей. Так реалізувався постулат про те, що будь-яка ідея стає переконанням лише тоді, коли вона нерозривно пов'язана з певним комплексом почуттів, і особливо в сензитивний віковий період — в юності. А щоб політичні ідеї набули поширення і стали їх переконаннями, недостатньо довести їх істинність, необхідно виробити позитивне ставлення до цих ідей, щоб вони сприймалися молоддю людиною не лише розумом, а й на рівні емоцій.

Тож нові обрядові форми в Україні на відміну від традиційних, які формувалися протягом тисячоліть, прискорено проходили свою “соціалізацію”. “Біографія” нових обрядових форм складалась з 3-х етапів:

- 1) процес створення й оформлення ритуального дійства;
- 2) поширення в якомога більших масштабах;
- 3) зведення даного обряду до радянської традиції.

З приходом радянської влади в українські села відбувалась різка демаркація і розмежування пролетарської молоді зі своїми опонентами (односельчанами, родичами та батьками). Знищувались характерні форми життєдіяльності українського соціуму, які підтримували цілісність сільської громади як традиційно самокерованої системи.

В умовах тоталітаризму індоктринація була вираженням “диктатури в квадраті”, тобто диктатурою, помноженою на авторитаризм радянської каральної й освітньо-виховної системи. При цьому через піонерські організації та комсомол однолітками невідступно контролювались думки і поведінка кожної молодої особистості. Безперечним успіхом тоталітарної системи було:

- 1) використання молоді як засобу боротьби зі старим світом;
- 2) вироблення рефлекторного (автоматичного) підкорення ідеї;
- 3) здійснення автоматичного контролю за особою в групі.

Формовка останньої була зведена в ранг найважливішої партійно-державної задачі і продовжувалася довгі десятиріччя на основі безлічі ідентифікаційних домінант як: “ра-

дьянський народ”, “ударник”, член “КПРС”, “комсомолец” та ін.

Досить швидкими темпами в УРСР було створене закрите тоталітарне суспільство. Ідеологічна і культурна ситуація була тотально підконтрольною, а відтак і прогнозованою. Водночас відбувалось підвищення рівня ритуалізації суспільства. Вся ідеологія та матеріальна сфера, котра стала носити виразно знаковий характер, утворила специфічний віртуальний простір з набором символів та образів, які мали вносити нові ідеї та змісти в соціум: зірка, серп і молот. Вони ж стали витіснити з соціуму всі інші, як ворожі, попередні культурні та традиційні коди. Порушення узаконеної знакової сфери почало жорстоко переслідуватись. Характерною рисою молодого тоталітарного суспільства УРСР було те, що в соціумі головне значення надавалось не стільки самій реальності, скільки її знаковому образу (пролетар, революція, комунізм). Таким чином було взято під тоталітарний контроль і одержавлено всі соціалізаційні процеси. Відбувалась прискорена соціалізація молодого покоління та прискорена зміна самих поколінь через репресивну систему тоталітаризму. При цьому знищувалось не тільки старше покоління, а й найактивніша молодь — носій етнічних культурних цінностей. Молода людина ставала спочатку нігілістом щодо власної культури, а потім і слухняним гвинтиком в реалізації масштабних міфологізованих проєктів нових “вождів”.

Щодо існування офіційного радянського культурного сценарію в подальші роки, можна окреслити подібні до традиційних за формою сценарні ходи — наповнені ідеологічним змістом етапи соціалізації “нової людини” (народження, прилучення до радянської родини, дорослішання з необхідним включенням у жовтенята, піонери, комсомольці посвячення в робітники, студенти; вручення паспорта, диплома та інших різноманітних символічних відзнак тощо). Остаточним етапом радянської соціалізації для найбільш гідних — було отримання статусу комуніста. Тому індивіда змалечку прилучали до визначених владою константних образів, знакової поведінки людей-символів. При цьому з кожним роком для дитини, а потім і для молодої людини підсилювалась знаковість певних персонажів (Ленін, Сталін та інші “вожди”). Назви колгоспів, артілей, комун, бригад, комсомольсь-

ко-молодіжні ланки, червоні кутки в сільбудах, піонерські і комсомольські організації та ін. зазвичай носили імена Леніна, Сталіна, Дзержинського, Кірова та ін. Про це яскраво свідчить і преса того часу. Так у травні 1919 року в місті Бобринці комуністи й комсомольці відкрили пролетарський клуб ім. В. Леніна. Було проведено святковий мітинг, на якому учасники у телеграмі повідомили вождю про обрання його почесним членом клубу (Газета “Известия”, Єлисаветград, 4.05.1919 р.) 1921 року на волосному з’їзді Рад в Новогорієвську (Світловодськ) депутати одногосно обрали В. Леніна почесним головою з’їзду, звернулися до нього з привітанням і клятвою вірності, та запевнили, що будуть твердо йти з його ім’ям до “остаточної перемоги праці над капіталом в усьому світі”.

Так розвиток особистості від дитини до дорослого постійно супроводжувався обожнюванням вождів і активним прилученням молодої людини до цінностей партії. Перехід в інший соціальний статус відбувався, як і в традиційній культурі — через механізм подій-переходів. Все це мало ритуалізований характер з перевітками та випробовуваннями (аналог до традиційних ініціацій). І далеко не всі активісти та комсомольці доходили до найвищих статусних щаблів, тобто до вступу в лави комуністичної партії. Але коли ця подія відбувалась, то це було рівнозначно ініціації: індивід лише тепер перетворювався в повноцінного дорослого члена суспільства. Таким чином формувалася ідентичність нового соціального витвору — радянської людини, комуніста-інтернаціоналіста. Настанови як “правильно думати і жити” набували сакрального характеру, й отже не могли підлягати і критиці, так само, як не підлягали критиці й ті, хто їх проголошував.

Але ідеологічна риторика не завжди спричиняла перебудову особистості, а пристосовувала ідеологічну мову під існуючі умови. Цей процес американські вчені П. Бергер і Т. Лукман визначають як вторинну соціалізацію, що відбувається в умовах так званих “розбіжних світів” [39]. У цьому випадку індивіди не ідентифікують себе з реальністю, а здійснюють вибір на користь необхідного світу маніпулятивним способом, тобто “інтерналізують нову реальність”, її не роблять своєю, а користуються нею для виживання.

Нами окреслено і проаналізовано певні суспільні механізми, через які відбувалась зміна форм соціалізації української молоді на початку ХХ ст.

Змістовний характер нового сценарію відбувався через:

формування нових моделей фольклору як засобу соціалізації молоді;

підміну традиційної обрядової сфери українців новою радянською;

зміну символічно-знакового наповнення молодіжного середовища;

творення радянського міфу як засобу соціалізації "нової людини".

Традиційні етнокультурні константи українського суспільства переходили в латентний стан.

Наукові дослідження сучасного стану українського етносу і, зокрема, молодіжної культури, показують, що загроза занепаду української етнічної культури, яка була закладена в 20–30 роках ХХ століття залишається актуальною і нині. Адже комунікативна ритуалістика тоталітарного минулого, витіснивши традиційну обрядову сферу, стала нормою поведінки кількох поколінь українців, вихованих радянською системою. Тому психологічні наслідки соціального експерименту (класової боротьби, колективізації, голодоморів, воєн, антирелігійного та інтернаціональ-

ного комуністичного виховання) можуть бути нейтралізованими лише за умови новітньої етнокультурної соціалізації сучасного покоління молоді.

¹ Бехтерев В. Коллективная рефлексология. — Пг., 1921. — 322 с.

² Ленин В. Задачи союзов молодежи // Сборн. произведений В. И. Ленина. Для учащихся средних школ и средних специальных заведений. — М., 1977. — С. 423.

³ Ленин про культуру і мистецтво. — К., 1957.

⁴ Машбиц-Веров И. Пролетарская литература в рабочих клубах. — 1925. — С. 110).

⁵ Молоде село. (газета). 7 січня 1922 р.

⁶ Пісні та романси українських радянських поетів. (б. р.).

⁷ Попов Б. — К., 1978. — 256 с.

⁸ Правда. — 1933. — 31 декабрия.

⁹ Радянські народні частушки і коломийки. — Б. р.

¹⁰ Радянські свята та обряди в комуністичному вихованні // Кер. авт. колективу Б. В.

¹¹ Угринович Д. Обряди. За і проти. — М., 1975.

¹² Українська народна творчість (20–30 роки ХХ ст.). — К., 1973.

¹³ Українські народні пісні. — Б. р.

¹⁴ Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности — М., 1995.

This article investigates socialization problems of Ukrainian youth in conditions of totalitarian system of Soviet period (20-th – 30-th).

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПЕРШОГО ДОСЛІДНИКА ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА ГНАТА ЯСТРУБЕЦЬКОГО (До 130-річчя від дня народження)

Лариса СЕМЕНКО

Ім'я уродженця Поділля Гната Васильовича Яструбецького (1877–1940), активного учасника музичного і громадського життя України у 1920–30-і роки, близького друга композитора Миколи Леонтовича та першого дослідника його творчості, залишилось маловідомим не лише широкому загалові, а навіть дослідникам українського культурного відродження того часу. Хоча певні кроки в до-

слідженні біографії цієї особистості були зроблені. Так, вінницький журналіст Ю. Бондаренко у статті "Свідчення поживтілих сторінок"¹ про обставини загибелі Миколи Леонтовича наводить деякі відомості про Г. Яструбецького. Згодом цей матеріал був надрукований у книзі А. Завальнюка "Микола Леонтович. Дослідження, документи, листи"², виданій у Вінниці у 2002 році. В резуль-